

SPIRTLII ICHIMLIKLIAR ISTE'MOL QILISHGA MOYIL O'SMIRLAR BILAN OLII BORIADIGAN IJTIMOII PEDAGOGIK FAOLIYAT

*DTPI PEDAGOGIKA FAKULTETI pedagogika.
yo'nalishi 2-kurs 101-guruh talabasi
Ergashova Nozimaning Spirtli ichimliklar
iste'mol qilishga moyil. o'smirlar bilan olib
boriladigan ijtimoiy pedagogik faoliyat
mavzusida tayyorlagan maqolasi*

Annotatsiya.

Ushbu maqolada o'smirlar orasida spirtli ichimliklarni iste'mol qilishga moyillik muammosi ijtimoiy-pedagogik nuqtai nazardan chuqur tahlil qilingan. Muallif tomonidan o'smirlik davrining psixologik va ijtimoiy xususiyatlari inobatga olingan holda, spirtli ichimliklarga qiziqishning asosiy sabab va omillari — oila muhitidagi muammolar, tengdoshlar bosimi, nazoratning yetishmasligi, shuningdek, ommaviy axborot vositalarining ta'siri kabi jihatlar keng yoritilgan. Maqolada spirtli ichimliklarning o'smir organizmi va ruhiyatiga salbiy ta'siri ilmiy asosda ochib berilib, ularning sog'lig'i, tafakkuri va ijtimoiy xulq-atvoriga yetkazadigan zararli oqibatlari tahlil qilingan. Shu bilan birga, mazkur muammoning oldini olishda ijtimoiy pedagogning o'rnini, vazifalari va faoliyat yo'nalishlari batafsil ko'rsatib o'tilgan.

Kalit so'zlar: o'smirlar, spirtli ichimliklar, ijtimoiy pedagogika, ijtimoiy-pedagogik faoliyat, profilaktika, sog'lom turmush tarzi, psixologik yordam, tarbiya, deviant xulq-atvor, ijtimoiy muhit, oila tarbiyasi, tengdoshlar ta'siri, pedagogik yondashuv, ijtimoiy moslashuv, zararli odatlarning oldini olish.

Kirish.

Hozirgi zamon jamiyatida yosh avlodning sog'lom va barkamol bo'lib voyaga yetishi davlat va jamiyat oldida turgan eng muhim vazifalardan biridir. Shu nuqtai nazardan qaraganda, o'smirlar orasida spirtli ichimliklarni iste'mol qilishga moyillikning ortib borayotgani jiddiy tashvish uyg'otmoqda. Bu holat nafaqat alohida bir shaxsning hayotiga, balki butun jamiyatning ijtimoiy-ma'naviy muhitiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, o'smirlik davrida shakllangan zararli odatlar keyingi hayot bosqichlarida ham saqlanib qolishi va turli muammolarni keltirib chiqarishi bilan xavflidir. O'smirlik davri psixologik jihatdan o'ziga xos bo'lib, bu bosqichda yoshlar mustaqil fikrlashga intiladi, o'z "men"ini izlaydi va atrof-muhit ta'siriga nisbatan sezgir bo'ladi. Shu sababli ular turli tashqi ta'sirlarga, jumladan, salbiy odatlarga ham tez beriluvchan bo'lib qoladi. Tengdoshlar bosimi, oiladagi muammolar, bo'sh vaqtni mazmunli tashkil etilmaganligi hamda nazoratning yetishmasligi kabi omillar

o'smirlarning spirtli ichimliklarga qiziqishini kuchaytiruvchi asosiy sabablar sirasiga kiradi. Bugungi kunda ilmiy tadqiqotlar va amaliy kuzatuvlar shuni ko'rsatadiki, spirtli ichimliklarni erta yoshda iste'mol qilish o'smirlarning jismoniy va ruhiy rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatibgina qolmay, balki ularning ta'lim olish jarayoniga, ijtimoiy munosabatlariga va xulq-atvoriga ham jiddiy zarar yetkazadi. Bu esa o'z navbatida huquqbuzarliklar, ijtimoiy moslashuv muammolari va kelajakdagi turmush sifatining pasayishiga olib kelishi mumkin. Mazkur muammoni hal etishda ijtimoiy-pedagogik yondashuv alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki ijtimoiy pedagog o'smirning shaxs sifatida shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatib, uning ijtimoiy muhitini tahlil qiladi, muammolarni aniqlaydi va ularni bartaraf etish bo'yicha aniq chora-tadbirlar ishlab chiqadi. Shuningdek, bu jarayonda oila, ta'lim muassasasi va keng jamoatchilik bilan hamkorlikni yo'lga qo'yish muhim omil hisoblanadi. Ushbu maqolaning dolzarbligi shundaki, unda o'smirlar orasida spirtli ichimliklarga moyillik muammosi chuqur tahlil qilinadi hamda bunday o'smirlar bilan olib boriladigan ijtimoiy-pedagogik faoliyatning samarali yo'llari ilmiy va amaliy jihatdan asoslab beriladi.

Asosiy qisim.

Bugungi kunda o'smirlar orasida spirtli ichimliklarni iste'mol qilish muammosi nafaqat alohida jamiyatlar, balki butun dunyo miqyosida dolzarb ijtimoiy masalalardan biri sifatida e'tirof etilmoqda. World Health Organization ma'lumotlariga ko'ra, har yili spirtli ichimliklar bilan bog'liq sabablar tufayli millionlab insonlar hayotdan ko'z yumadi va bu holatda yoshlar ulushi ham salmoqli hisoblanadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ko'plab hududlarda o'smirlarning sezilarli qismi kamida bir marta spirtli ichimlik iste'mol qilib ko'rgan bo'lib, ayniqsa 13–15 yosh oralig'ida ichkilik bilan tanishish kelajakda unga qaramlik xavfini sezilarli darajada oshiradi. Shu bois mazkur muammoni erta bosqichda aniqlash va oldini olish ijtimoiy-pedagogik faoliyatning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. O'smirlarning spirtli ichimliklarga moyilligi ko'pincha bir qator ijtimoiy, psixologik va madaniy omillar ta'sirida shakllanadi. Avvalo, oila muhitidagi nosog'lom sharoit, ya'ni ota-onaning ichkilikka ruju qo'yishi, oilaviy nizolar va nazoratning sustligi o'smirning xulq-atvoriga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Bundan tashqari, tengdoshlar ta'siri ham muhim omil bo'lib, o'smir ko'pincha guruhga moslashish yoki o'zini "kattalardek" ko'rsatish maqsadida spirtli ichimliklarni sinab ko'radi. Psixologik jihatdan esa stress, o'ziga ishonchsizlik, ichki muammolar va qiziqish hissi o'smirni bunday zararli odatlarga yetaklashi mumkin. Ayrim hollarda ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlarda spirtli ichimliklarning noto'g'ri targ'ib qilinishi ham bu jarayonga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Sirtli ichimliklarning o'smir organizmiga ta'siri ayniqsa xavfli bo'lib, bu davrda inson tanasi va asab tizimi hali to'liq shakllanmagan bo'ladi. Natijada spirtli ichimliklar miya faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatib, fikrlash, xotira va diqqat jarayonlarini izdan chiqaradi. Shuningdek, jigar faoliyati buziladi, immun tizim

zaiflashadi va umumiy sog'liq yomonlashadi. Ruhij jihatdan esa o'smirda agressivlik, beqarorlik, impulsiv xatti-harakatlar kuchayadi, bu esa uning ijtimoiy moslashuviga salbiy ta'sir qiladi. Tadqiqotlar natijalariga ko'ra, spirtli ichimlik iste'mol qiluvchi o'smirlar o'qishda muvaffaqiyatsizlikka ko'proq duch keladi, intizomiy muammolari ortadi va huquqbuzarlikka moyilligi kuchayadi.

Mazkur muammoni bartaraf etishda ijtimoiy-pedagogik faoliyat muhim o'rin tutadi. Eng avvalo, profilaktik ishlarni tizimli tashkil etish zarur bo'lib, bunda o'smirlar orasida sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish, spirtli ichimliklarning zararini tushuntirish va turli ma'rifiy tadbirlar o'tkazish muhim hisoblanadi. Amaliy tajriba shuni ko'rsatadiki, muntazam profilaktik ishlar o'smirlar orasida zararli odatlarga moyillikni sezilarli darajada kamaytiradi. Shu bilan birga, har bir o'smir bilan individual ishlash ham muhim bo'lib, bunda uning shaxsiy muammolari aniqlanadi, psixologik yordam ko'rsatiladi va ijobiy yo'nalishga yo'naltiriladi. Oila bilan hamkorlik ijtimoiy-pedagogik faoliyatning ajralmas qismi hisoblanadi. Ota-onalar bilan olib boriladigan suhbatlar, maslahatlar va tarbiyaviy ishlar orqali oiladagi muhitni yaxshilash mumkin. Chunki oila nazorati va qo'llab-quvvatlashi kuchli bo'lgan hollarda o'smirlarning zararli odatlarga berilish ehtimoli ancha past bo'ladi. Bundan tashqari, o'smirlarni sport, san'at, ijodiy to'garaklar va ijtimoiy loyihalarga jalb etish orqali ularning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish mumkin. Bu esa ularni salbiy ta'sirlardan himoya qiladi va ijobiy qiziqishlarni shakllantiradi. Ijtimoiy pedagoglar o'z faoliyatida turli samarali metodlardan foydalanadilar. Jumladan, tushuntirish va ishonitirish, rag'batlantirish, psixologik treninglar, rolli o'yinlar hamda muntazam kuzatuv va monitoring usullari o'smir bilan ishlashda yuqori samara beradi. Zamonaviy pedagogik yondashuvlar shuni ko'rsatadiki, interaktiv metodlar o'smirlarning ongiga kuchliroq ta'sir ko'rsatib, ularning fikrlashini o'zgartirishda muhim rol o'ynaydi. Umuman olganda, o'smirlar orasida spirtli ichimliklarga moyillik ko'p omilli va murakkab jarayon bo'lib, uni bartaraf etish uchun kompleks yondashuv talab etiladi. Ijtimoiy pedagog, psixolog, ota-ona va ta'lim muassasasining hamkorligi asosida olib borilgan tizimli ishlar orqali bu muammoning oldini olish va o'smirlarni sog'lom hayot tarziga yo'naltirish mumkin.

Xulosa.

Yuqorida keltirilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, o'smirlar orasida spirtli ichimliklarga moyillik murakkab, ko'p omilli va dolzarb ijtimoiy-pedagogik muammo hisoblanadi. Bu holat o'smirlarning jismoniy sog'lig'i, ruhiy rivojlanishi hamda ijtimoiy xulq-atvoriga salbiy ta'sir ko'rsatib, ularning kelajak hayotiga jiddiy xavf tug'diradi. Ayniqsa, o'smirlik davrining o'ziga xos psixologik xususiyatlari sababli ular tashqi ta'sirlarga tez beriluvchan bo'lib, zararli odatlarga moyillik ehtimoli yuqori bo'ladi. Shu bois, mazkur muammoni bartaraf etishda ijtimoiy-pedagogik faoliyat muhim o'rin tutadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, profilaktik ishlarni erta

bosqichda tashkil etish, o'smirlar bilan individual yondashuv asosida ishlash, ularning muammolarini aniqlash va psixologik qo'llab-quvvatlash samarali natija beradi. Ayniqsa, sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish, o'smirlarni sport, san'at va boshqa ijtimoiy foydali faoliyatlarga jalb etish ularni zararli odatlardan uzoqlashtirishda muhim omil hisoblanadi. Bundan tashqari, oila bilan hamkorlikni yo'lga qo'yish, ota-onalarning tarbiyaviy mas'uliyatini oshirish ham muhim ahamiyatga ega. Chunki oila muhitidagi ijobiy o'zgarishlar o'smir xulq-atvoriga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ta'lim muassasalari, ijtimoiy pedagoglar, psixologlar va ota-onalarning uzviy hamkorligi orqali kompleks yondashuvni amalga oshirish mumkin.

Xulosa qilib aytganda, o'smirlar orasida spirtli ichimliklarga moyillikni kamaytirish uchun tizimli, uzluksiz va ilmiy asoslangan ijtimoiy-pedagogik faoliyatni yo'lga qo'yish zarur. Faqatgina barcha ijtimoiy institutlarning hamkorligi asosida sog'lom, ongli va barkamol avlodni tarbiyalash mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. O'zbekiston Respublikasi. "Bola huquqlari to'g'risida"gi Qonun. – Toshkent, 2008.
2. O'zbekiston Respublikasi. "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun. – Toshkent, 2020.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining yoshlar siyosatiga oid farmon va qarorlari. – Toshkent.
4. World Health Organization. Global status report on alcohol and health. – Geneva, 2018.
5. UNICEF. Adolescent health and development reports. – New York.
6. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
7. To'xtaxodjayeva M.X. Pedagogika nazariyasi va tarixi. – Toshkent: O'qituvchi, 2010.
8. Xasanboyeva O. Ijtimoiy pedagogika. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2012.
9. G'oziyev E.G'. Umumiy psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2002.
10. Davletshin M.G. Yosh davrlar psixologiyasi. – Toshkent, 2005.
11. Sog'lom turmush tarzi va profilaktika bo'yicha ilmiy-uslubiy qo'llanmalar. – Toshkent.
12. Ommaviy axborot vositalari va ilmiy maqolalar (internet manbalari asosida).